

Zo simpel is
veel groen in de stad
helaas niet

PAGINA C6-7

Meer dan architecten-peterselie

GROENE OMGEVING In Nederland worden duizenden bomen geplant. Dat is complexer dan het lijkt. Om de bomen voldoende groeiruimte te geven, moeten gemeenten bijvoorbeeld vaak 'wortelbunkers' in de grond aanleggen.

Door **Wouter van Noort** Fotografie **Walter Herfst**

Tijdelijk
Bos op Poten als 'transitiegroen'

Het Rotterdamse Handelsplein was een bevoorrecht grijs bedoeft gebied. In de zomer vorig jaar het Bos op Poten werd neergezet door ontwerp bureau Komovo, in samenwerking met bewoners en TU Delft. „Het is bedoeld als transitiegroen”, legt medebedenker Sanne Keizer uit. Het bestemmingsplan staat nu een permanent park nog niet toe en de bodem is voorlopig ongeschikt voor gewortelde bomen. De omwonenden zorgen nu al ruim een jaar gezamenlijk voor het water geven van de 34 bomen in verplaatsbare containers, en dat gaat tot nu toe goed. „Ze organiseren het samen, vullen roosters in, maken plattegronden, het zorgt duidelijk voor meer verbinding in de buurt”, zegt Keizer. Ook in Leeuwarden werd de laatste jaren geëxperimenteerd met een verrijdbaar stadsbos, Bosk. Deze tijdelijke bossen moeten de discussie over vergroening aanzwengelen, zodat uiteindelijk meer plekken geschikt gemaakt kunnen worden voor bomen.

Verplaatsbare bomen op het Rotterdamse Handelsplein.

Er is een manier om steden op hete dagen wel vijftien graden koeler te maken. Om onderdak te bieden aan honderden soorten organismen, van vogels tot insecten tot korstmossen. Om de mentale gezondheid én de sociale cohesie in de buurt te verbeteren, geluidsoverlast te dempen. Om de bodem meer water te laten vasthouden én om CO₂ op te slaan. En zo gaat het lijstje met voordelen van bomen planten in de stad nog wel even door.

Vanwege alle recente bevindingen over de voordelen van stadsbomen, zijn ze in de mode geraakt bij stedenplanners, gemeentebesturen en burgerorganisaties. Begin oktober kondigde een groep Leidse burgers aan 450 bomen in de stad te gaan planten ter ere van 450 jaar Leidens Ontzet. Een groep Amsterdamse stichtingen en bedrijven schenkt 750 bomen voor de viering van het 750-jarig bestaan van de stad volgend jaar. Op het Future Green Cities Congress kwamen eind september in Utrecht honderden stedenbouwkundigen en lokale politici van over de hele wereld samen om tips en trucs uit te wisselen over hoe ze zo snel en zo goed mogelijk bomen kunnen planten. Van Parijs, dat sinds 2020 zo'n 100.000 bomen heeft geplant, tot Milaan, dat 3 miljoen nieuwe

bomen wil neerzetten tot en met 2030: er is vrijwel geen grote Europese stad zonder groot bomenplantprogramma.

Maar zomaar duizenden bomen neerzetten in een stad gaat niet. Er is niet altijd plek, om maar iets te noemen. En welke boomsoorten passen bij de specifieke bodemomstandigheden in de stad, tussen de wirwar van kabels en leidingen? Hoe zorg je ervoor dat de geplante bomen daadwerkelijk bijdragen aan de biodiversiteit en verkoeling? Willen de omwonenden wel bomen als die ervoor zorgen dat hun auto gaat plakken of het rommelig wordt in de herfst? Het planten van bomen behelst veel meer dan alleen het in de grond zetten van een stam met blaadjes.

Een bijgedachte

„Soms krijg ik het gevoel dat elke stad opnieuw het wiel aan het uitvinden is”, zegt Lodewijk Hoekstra, oprichter van NL Greenlabel, een netwerkorganisatie voor snellere vergroening van steden. Het ontbreekt aan coördinatie, het delen van kennis en een overkoepelende visie, waardoor de vergroening van steden veel langzamer gaat dan zou kunnen, zegt hij. „Als je nu door steden loopt, zie je de erfenis van hoe bomen in de stad altijd een bijgedachte zijn geweest. Groen was ze-

ker de afgelopen eeuw hooguit architectenpeterselie.”

En omdat groen werd gezien als een soort garnituur in plaats van een onmisbaar onderdeel van stadsontwerp, zitten steden met een publieke ruimte die inmiddels nogal boomvriendelijk is: er liggen kabels in de bodem, er is geen ruimte; het is daardoor duur om bomen neer te zetten.

Want het planten van bomen kan flink in de papieren lopen. „De boom zelf is peanuts: 150 tot 600 euro”, zegt Cathelijne Bouwkamp, de Arnhemse wethouder (GroenLinks) voor Groen en Klimaatadaptatie. „Maar dan komen nog de kosten voor het geschikt maken van de bodem, het verleggen van kabels en leidingen, het onderhoud, alles bij elkaar komt er per boom het tienvoudige bij.” Een fatsoenlijke boom kost dus zomaar richting de 2.000 tot wel 8.000 euro. Tussen gebouwen in het centrum is het veel duurder om een boom neer te zetten dan in een plantsoen. Gemeentes moeten om de bomen voldoende groeiruimte te geven vaak 'wortelbunkers' in de grond aanleggen, constructies om ruimte te maken voor het wortelstelsel. „Je ziet in wijken waar dat in de jaren 80 en 90 niet is gebeurd”, zegt Bouwkamp. „Daar zien de boompjes er nog uit alsof ze drie jaar oud zijn, omdat ze niet goed hebben kunnen groeien.” Dan leveren de bomen ook veel minder potentiële voordelen op.

Pas na dertig jaar volgroeid

Het grootschalig planten van bomen vergt dus een heel andere blik op openbare ruimte dan lang de norm was, en ook andere manieren van omgaan met publiek geld. „De grootste voordelen van bomen in de stad pluk je pas na een jaar of dertig, veertig, als de bomen volgroeid zijn”, zegt Bouwkamp. Het is volgens haar niet altijd makkelijk om de voordelen voor toekomstige generaties goed mee te wegen in besluitvorming.

Toch slaagde Arnhem erin om tussen 2020 en 2023 het aantal bomen in de stad met 10 procent te laten toenemen, volgens de gemeentelijke bomenmonitor. Eén van de manieren waarop dat is gelukt, is doordat Arnhem als een van de eerste Nederlandse steden de norm '3-30-300' in het beleid heeft opgenomen. Die norm, in 2019 bedacht door de Nederlandse stadsecoloog Cecil Konijnendijk, beschrijft hoe iedereen vanuit zijn raam minstens drie bomen moet kunnen zien, dat elke wijk voor minstens 30 procent onder bladerdek moet liggen, en dat elk huis maximaal 300 meter verwijderd mag zijn van een park of stadsbos. „We moeten steden transformeren”, zegt hij op het congres in Utrecht. Volgens hem zijn voorstanders van vergroening vaak te soft en kan zo'n duidelijke regel voor veel snellere verandering zorgen.

Dat lijkt te kloppen. Nadat Konijnendijk de norm bedacht, ging die in de periode na de pandemie opvallend viral onder stedenplanners, en werd hij opgenomen in beleid in honderden steden wereldwijd, waaronder dus Arnhem.

„Het is een norm die in één keer helder maakt wat het streven is”, zegt Bouwkamp. Neem die 30 procent bladerdek: dat helpt Arnhem ook om te bepalen wáár in de stad een boom het meest toevoegt, en om nu al plannen te maken voor het bereiken van dat percentage over vele jaren als de bomen volgroeid zijn.

Arnhem haalt de norm nog lang niet overal. „In hete zomers geldt helaas vaak nog steeds: hoe armer, hoe warmer”, zegt Bouwkamp. Bomen planten hangt volgens haar nauw samen met het verkleinen van ongelijkheid.

De gemeente Arnhem heeft stratenmakers in dienst die soms al binnen een paar weken tegels komen verwijderen

En het is geen absolute regel, die 3-30-300-norm, benadrukt ze: soms moeten er andere keuzes gemaakt worden dan het strikt opvolgen van die mooie ronde getallen. Zo waait er in Arnhem vaak een verkoelende wind vanaf de Rijn, die door de stad loopt. Als je de wind op te veel plekken blokkeert door bomen, verlies je op hete dagen juist die verkoeling. Het is een complexe afweging, bepalen waar je bomen plant.

Privégrond is blinde vlek

Wat opvalt in de discussie over bomen in de stad, is dat het vaak gaat over wat gemeentebesturen moeten doen. Maar vanuit de meeste grond in steden is in private handen. „Een grote blinde vlek is privégrond”, vertelt de Belgische stadsecoloog Thomas Halford op het Future Green Cities Congress in Utrecht. Hij is verantwoordelijk voor een groot bomenplantprogramma in Luik. Als burgers en ondernemers zelf worden geactiveerd om meer bomen te planten, kan het nog veel harder gaan, ziet hij. In Luik deelt de gemeente daarom inheemse bomen uit aan inwoners tijdens een jaarlijks terugkerende bomenweek, waar bewoners ook instructies en hulp krijgen bij het planten.

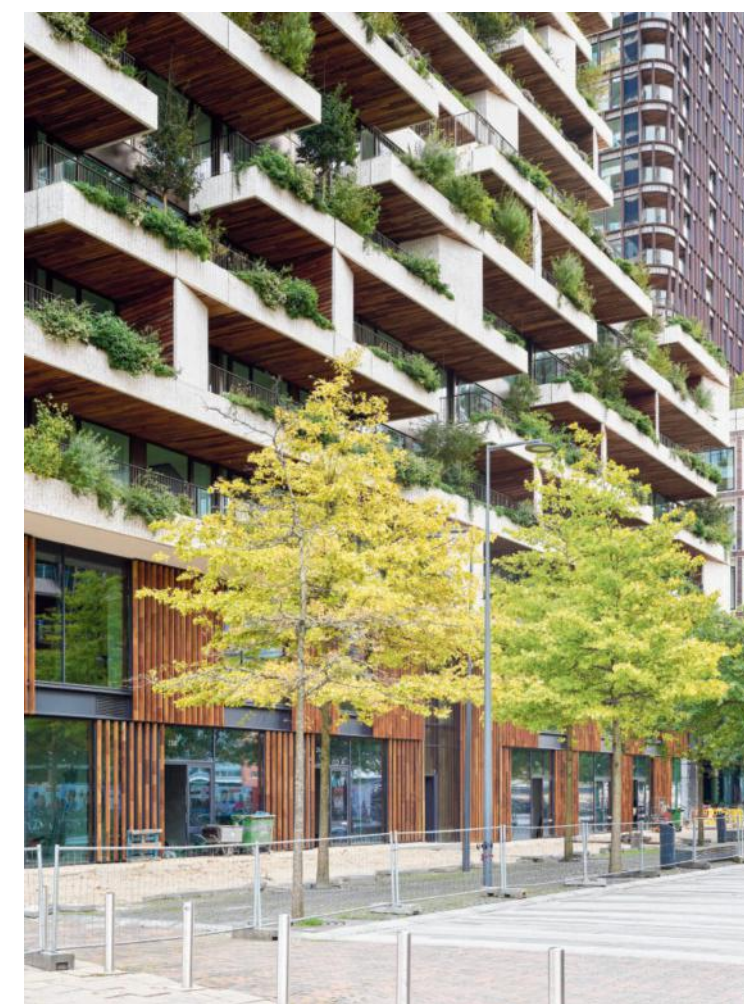
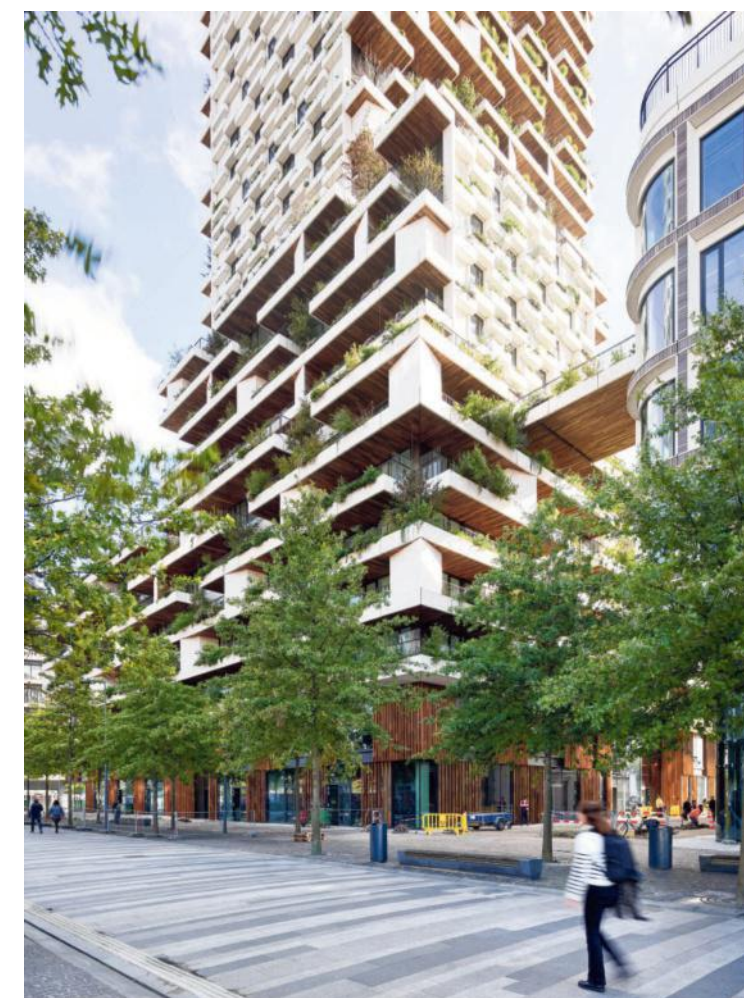
Arnhem probeert het burgers ook extra makkelijk te maken zelf werk te maken van het vergroenen van hun tuinen en buurten. De gemeente heeft twee stratenmakers in dienst die soms al binnen een paar weken tegels komen verwijderen voor de aanplant van bomen en struiken, als bewoners melden dat het groener kan in een wijk. De stad won vorig jaar door dat soort initiatieven het Nederlands Kampioenschap Tegelwippen, een landelijk initiatief voor het vergroenen van buurten en tuinen door bewoners zelf.

„Het gaat in veel steden nog altijd te langzaam, maar sinds de pandemie is er zeker een kentering zichtbaar”, zegt Lodewijk Hoekstra van NL Greenlabel. Hij hoopt daarom ook dat er ook financiële prikkels gaan komen om het planten van bomen te stimuleren. „Waarom geen korting op een hypotheek van de bank als je je tuin vergroent? Of een lagere WOZ-aanslag als je bomen rondom je huis plant?” Dat zou er volgens Hoekstra voor kunnen zorgen dat er de komende jaren in steden nog veel meer bomen bij komen.

Appartementen
Dan maar een verticaal bos?

Is het wel een echt bos, de verzameling van zo'n 300 bomen die op de 104-meter hoge toren van Wonderwoods in Utrecht staan, pal naast het Centraal Station? Het opvallende gebouw van de Italiaanse architect Stefano Boeri wordt later dit jaar officieel geopend, maar nu staan de meeste bomen er al op. Het is een ecologisch experiment, zo'n verticaal bos: bij vergelijkbare torens in Milaan en Eindhoven staan de bomen er soms wat schriep bij, en het groen draagt waarschijnlijk alleen wezenlijk bij aan biodiversiteit als het via 'groene corridors' in verbinding staat met omliggende parken en bossen. „Uiteindelijk moet het gebouw een groen netwerk vormen met de Utrechtse Heuvelrug. Dan kan het een *stepping stone* zijn voor allerlei soorten vogels en insecten”, zegt ontwikkelaar Lars van Ginkel.

Op de hoek van de Jaarbeursboulevard en Croeselaan in Utrecht staan sinds dit jaar de groene woontorens genaamd 'Wonderwoods'.